

frank o. gehry *a andorra* in memoriam

Ens ha deixat **Frank Owen Goldberg** (1929-2025), més conegut com a **Frank O. Gehry**, des que es canviés el nom per dissimular el seu origen jueu i després de traslladar-se a Los Angeles, ciutat on va forjar la seva manera d'entendre l'arquitectura. Com diu **Rafael Moneo**¹: *Si en les ciutats tradicionals la continuïtat resideix en el construït, a Los Angeles està en el moviment.* I si alguna cosa té l'arquitectura de **Gehry** és moviment.

En tot cas, **Gehry** ha estat la gran estrella de l'arquitectura icònica o, com diu **Llàtzer Moix**, miraculosa,² d'ençà que desencadenés l'efecte Guggenheim, pel seu museu a Bilbao per posar la ciutat basca en el món i que, moltes institucions han intentat imitar.

Un edifici espectacular, però sobretot, mediàtic. Un producte comercial de primer ordre com feia temps que no es veia en arquitectura. Ara bé, per molt que repetís la fórmula (en els cellers del Riscal a Elciego, a Àlava, País Basc, Espanya; el museu d'Art Weisman en Mineápolis, el Walt Disney Concert Hall de Los Ángeles, l'Institut Lou Ruvo Brain de Las Vegas, tots tres als Estats Units; el museu d'Art Contemporani Marta Herford a Alemanya; el Biomuseu a Ciutat de Panamà...) no va repetir l'èxit amb la mateixa intensitat.

La seva fama ha estat tal que ha recollit tots els premis possibles: premi Pritzker, Praemium Imperiale, premi Príncep d'Astúries, la nostra Ordre Carlemany, Medalla presidencial de la Llibertat... i tot el reconeixement popular, com demostra fins i tot haver protagonitzat un episodi dels Simpsons.

L'arquitecte americà, d'origen canadenc, havia trencat motlles, als anys vuitanta del segle passat, creant des de la llibertat més absoluta. Cap referència al passat, cap influència del lloc o de preexistències. Cap lligam. L'individualisme americà portat a l'extrem en plena era del capitalisme triomfant de **Ronald Reagan** quan es va decretar la fi de la història³. Res a veure amb la discussió elitista, d'una dècada abans, entre els ressons classicistes del postmodernisme, liderat per **Robert Venturi**, i l'arquitectura col·lectiva i anònima promulgada per **Aldo Rossi**.

Gehry entenia l'arquitectura com una obra d'art individual i única que no atenia res que no fos la seva expressió directa fonamentada en l'arbitrarietat. Treballava amb maquetes que, a través de programes informàtics punters, com el d'enginyeria aeroespacial CATIA, va poder materialitzar. Amb **Gehry**,

¹ R. Moneo, Frank O. Gehry, en *Inquietud teórica y estrategia proyectual en la obra de ocho arquitectos contemporáneos*, Barcelona, 2004, pp. 253-305.

² L. Moix, *Caza mayor en Andorra*, en *Arquitectura milagrosa*, Barcelona, 2010, pp. 235-247.

³ F. Fukuyama, *El fin de la historia*, Barcelona, 1993.

frank o. gehry *a andorra* in memoriam

com dirà **Rafael Moneo**⁴, “l’arquitectura deixa de ser una realitat immòbil per a convertir-se en un cos palpitant.”

<https://whitewall.art/fashion/frank-gehry-infuses-a-decade-of-collaboration-with-louis-vuitton-into-lyrical-handbags/>

CAÇA MAJOR A ANDORRA

Així encetava el periodista **Llàtzer Moix** el darrer capítol del seu llibre *Arquitectura milagrosa*. Andorra, amb el canvi de segle i en plena bonança econòmica, també va provar sort promovent dos concursos internacionals dirigits a arquitectes estrelles que, a la vista de les bases, apuntaven clarament al mag californià. De fet, Gehry ja havia visitat privadament casa nostra després d’una reunió amb el cap de govern i el ministre de cultura a Nova York.

El primer concurs, el 2005, va ser el Museu de la Pau i la Identitat i Arxiu Nacional d’Andorra, un concurs de mèrits, que se’n va emportar **Gehry** de carrer. Tres anys després, concretament el 8 de desembre, l’arquitecte ens va visitar per entregar el projecte definitiu que, després de diversos canvis

⁴ Veure cita 1.

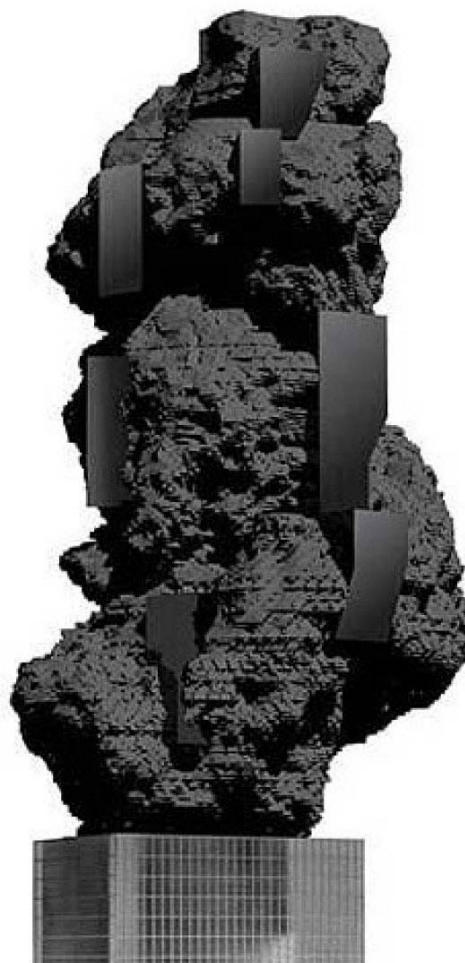

frank o. gehry *a andorra* in memoriam

d'ubicació, se situava a la Massana, al costat de la farga Rossell i, ja de pas, va rebre el primer Premi Carlemany, que també obtindran **Juan Marsé**, **Declan Donnellan**, **John Craig** i **Desmond Tutu**. El trofeu del guardó andorrà, una mena de versió nostrada dels Premis Príncep d'Astúries, també va ser obra de **Gehry**.

Tancat el primer certament internacional, el 2007, el govern selecciona cinc grans firmes: **Foster**, **Zaha Hadid**, **Jean Nouvel**, **Dominique Perrault** i, per descomptat, **Frank Gehry**, per participar en el concurs pel Museu Nacional d'Art a bastir en l'illa que formaven la central d'STA i la caserna de bombers en ple centre del país. Aquest cop calia presentar propostes en un procés participatiu que va ser enregistrat per l'arquitecte **Àngel Borrego** en el seu documental *The Competition* (2013). Hi retrata per a la posteritat una època, uns arquitectes però, també, uns promotors. Recordo que, a través del COAA, vam portar el documental i a l'autor als cinemes Carlemany. La taula rodona posterior va servir per saber més sobre les peripècies, les grandeses i les misèries del concurs. Tota una delícia.

Ara bé, amb el canvi de govern, el 2009, es p
dos museus. Pel nou cap de govern, segons declaracions a **Llàtzer Moix**, Andorra no era Dubai. L'afirmació, reproduïda a la premsa, va disgustar profundament a **Gehry** que, el 25 de juny, va dirigir una carta al cap de govern manifestant la seva renúncia als projectes, va exigir la devolució de tot el material que havia elaborat, va prohibir la utilització del guardó que havia dissenyat, tornava el premi rebut i, per últim, va reclamar el pagament de les factures pendents. Poc després va mostrar públicament la feina feta pels projectes andorrans i va declarar, segons **Moix**, que a Andorra havia estat tractat per a gent inexperta.

Maqueta pel Museu Nacional d'Art d'Andorra.

<https://www.mandua.com.py/the-competition-crudo-detalle-de-la-lucha-en-pos-de-un-gran-proyecto-in8>

frank o. gehry *a andorra* in memoriam

És una llàstima que quedés tan decebut de l'experiència andorrana perquè, ja posats a fer torres, que millor que una de **Frank Gehry**? Una a l'estil de la casa dansaire, més coneguda com la casa de Ginger Rogers i Fred Astaire, de Praga. Segur que seria un bon reclam turístic, que era allò que es perseguia amb els museus. I així aconseguir muntar la desitjada ruta Ghery: Bilbao – Elciego – Andorra - Barcelona. Un succedani laic i cultureta de la ruta mariana: El Pilar – Torreciudad – Montserrat – Lourdes - Meritxell.

Maqueta del Museu de la Pau i la Identitat i Arxiu Nacional d'Andorra.

<https://www.mandua.com.py/the-competition-crudo-detalle-de-la-lucha-en-pos-de-un-gran-proyecto-in80>.

No sabem si els projectes andorrans de **Frank Gehry**, d'haver-se portat endavant, haguessin aconseguir el sorprenent retorn econòmic del museu bilbaí però, en tot cas, formen part de la bibliografia d'una de les figures més famoses i populars de l'arquitectura mundial del darrer mig segle.

Escàs, La Massana, el dia de la Puríssima del 2025